

LEKCE 1

Gramatické penzum

- 1. deklinace substantiv a adjektiv: nominativ, genitiv singuláru a plurálu

Lexikální okruh

- anatomické termíny

Cíle lekce

- správně vyslovovat latinské hlásky
- uplatňovat znalost slovníkových tvarů substantiv a adjektiv (1. deklinace)
- vytvářet gramaticky správná spojení se substantivy a adjektivy (1. deklinace) pro pojmenování anatomických struktur
- rozlišovat v latinských termínech shodný a neshodný přívlástek (S + S, S + A)

Latinská substantiva 1. deklinace

Charakteristické znaky:

- v genitivním tvaru jsou typicky zakončena na **-ae**
- tvar nominativu singuláru končí nejčastěji na **-a**
- rody substantiv: feminina; výjimky rodu mužského jsou v lékařské terminologii ojedinělé (např. *antagonista, ae, m.*¹)

Skloňování vzoru **vēna, ae, f.**:

	sg.	pl.
nom.	vēn- a	vēn- ae
gen.	vēn- ae	vēn- ārum

1. deklinace je pro svůj charakteristický znak samohlásky **-ā-** v koncovce genitivu plurálu **-ārum** označována jako *ā-kmenová*.

Adjektiva 1. a 2. deklinace

Latinská adjektiva 1. a 2. deklinace užívaná v lékařské terminologii jsou trojvýchodná. Mají tři tvary, pro každý rod je určen zvláštní tvar.

M	F	N
palātīnus	palātīna	palātīnum
tvar pro substantiva mužského rodu, skloňuje se podle 2. deklinace	tvar pro substantiva ženského rodu, skloňuje se podle 1. deklinace	tvar pro substantiva středního rodu, skloňuje podle 2. deklinace

¹ *antagōnista, ae, m.* opačně působící činitel; antagonist

Tvar adjektiva končící v nominativu singuláru na **-a** (pro ženský rod) patří do 1. deklinace a skloňuje se podle vzoru **vēna, ae, f.**

Příklad skloňování substantiva ženského rodu s adjektivem (1. deklinace):

	sg.	pl.
nom.	tonsilla palātina	tonsillae palātinae
gen.	tonsillae palātinae	tonsillārum palātīnārum

Řecká substantiva 1. deklinace

Do první deklinace patří také některá řecká substantiva. Rozlišují se do tří typů podle zakončení v nominativu a genitivu singuláru:

- 1) nom. sg. zakončený na **-a**, gen. sg. **-ae**, např. *artēria, ae, f.*; skloňují se podle vzoru *vēna*
- 2) nom. sg. zakončený na **-ē**, gen. sg. **-ēs**, např. *systolē, ēs, f.*; v singuláru si uchovávají původní řecké koncovky, v plurálu se skloňují podle vzoru *vēna*
- 3) nom. sg. zakončený na **-ēs**, gen. sg. na **-ae**, např. *diabētēs, ae, m.*; skloňují se podle vzoru *vēna*, v některých pádech v singuláru mohou mít i původní řecké koncovky

Příklady skloňování řeckých slov v singuláru:

	<i>artēria, ae, f.</i>	<i>systolē, ēs, f.</i>	<i>diabētēs, ae, m.</i>
nom. sg.	artēri- a	systol- ē	diabēt- ēs
gen. sg.	artēri- ae	systol- ēs	diabēt- ae

Shodný a neshodný přívlastek v lékařských termínech

Shodným přívlastkem bývá nejčastěji adjektivum ve spojení se substantivem. Pro taková spojení platí pravidlo shody v pádě, čísle a rodě. Např.

vertebra thoracica = hrudní obratel (nom. sg.)
vertebrae thoracicae = hrudní obratle (nom. pl.)
vertebrarum thoracicarum = hrudních obratlů (gen. pl.)

Neshodný přívlastek obvykle představuje genitivní tvar substantiva ve spojení s jiným substantivem. Např.

areola (nom. sg.) ***mammae*** (gen. sg.) = dvorec prsu

Přehled koncovek nominativu sg./pl. a genitivu sg./pl. 1. deklinace

	sg.	pl.
nom.	-a/ -ē/ -ēs	-ae
gen.	-ae / -ēs	-ārum

SLOVNÍ ZÁSoba

aorta, ae, f.	srdečnice
āreola, ae, f.	dvorec
artēria, ae, f.	tepna
clāvicula, ae, f.	klíční kost
coccygeus, a, um	kostrční
corōnārius, a, um	věncitý
costa, ae, f.	žebro
crista, ae, f.	hrana, hřeben
dexter, tra, trum	pravý (ležící na pravé straně)
diabētēs, ae, m.	1. průchod, průtok; 2. úplavice
fascia, ae, f.	povázka (svalová), fascie
et	a, i, také
externus, a, um	vnější, zevní
frāctūra, ae, f.	zlomenina
felleus, a, um	žlučový
fibula, ae, f.	lýtková kost
glandula, ae, f.	žláza
īliacus, a, um	kyčelní
incīsūra, ae, f.	zářez, rýha
internus, a, um	vnitřní
lātus, a, um	široký
lingua, ae, f.	jazyk
mamma, ae, f.	prs, prsní žláza
mandibula, ae, f.	dolní čelist
maxilla, ae, f.	horní čelist
medulla, ae, f.	dřeň
medulla oblongāta	prodloužená mícha
mūcōsus, a, um	hlenový, hlenovitý, slizký
oblongātus, a, um	prodloužený
palātīnus, a, um	patrový
patella, ae, f.	česka
porta, ae, f.	průchod, brána
profundus, a, um	hluboký
raphē, ēs, f.	šev
scapula, ae, f.	lopatka

sinister, tra, trum	levý
spīna, ae, f.	1. hřeben, trn; 2. páteř
spurius, a, um	nepravý
systolē, ēs, f.	systola (fáze stažení srdečního svalu)
tībia, ae, f.	holenní kost
thōrācicus, a, um	hrudní
tonsilla, ae, f.	mandle
tuba, ae, f.	trubice, trubka, roura
tuba uterīna	vejcovod
tunica, ae, f.	vrstva
(tunica) mūcōsa	sliznice
ulna, ae, f.	loketní kost
ūrīnārius, a, um	močový
uterīnus, a, um	děložní
ūvula, ae, f.	čípek
vāgīna, ae, f.	pochva
valva, ae, f.	chlopeň
valvula, ae, f.	chlopeň
vēna, ae, f.	žíla
vertebra, ae, f.	obratel
vērus, a, um	pravý (skutečný)
vēsīca, ae, f.	měchýř

CVIČENÍ

1. Přeložte do češtiny následující anatomické termíny:

Vertebrae	_____
Vertebra coccygea	_____
Vertebrae thoracicae	_____
Clavicula dextra	_____
Costae verae et spuriae	_____
Crista iliaca	_____
Maxilla sinistra	_____
Incisura mandibulae	_____

Scapula dextra	_____
Spina scapulae sinistrae	_____
Fascia lata	_____
Fibula et tibia	_____
Areolae mammarum	_____
Aorta thoracica	_____
Valva aortae	_____
Valvula coronaria dextra	_____
Tonsillae palatinae	_____
Raphe medullae oblongatae	_____
Venae profundae linguae	_____
Tunica mucosa vaginae	_____
Vesica fellea	_____
Uvula vesicae urinariae	_____
Glandulae palatinae	_____
Vena portae	_____
Venae thoracicae internae	_____
Tuba uterina	_____

2. Přeložte do latiny:

Hluboká tepna jazyka	_____
Levá klíční kost	_____
Děložní žlázy	_____
Žíla prodloužené míchy	_____
Patrová mandle	_____
Levá česčka	_____
Vejcovod	_____

Močový měchýř	_____
Vnitřní hrudní žíly	_____
Hrudní a kostrční obratel	_____
Žlučník	_____
Močový měchýř	_____
Vrátnicová žíla	_____

3. V překladovém cvičení do češtiny vyhledejte všechny shodné přívlastky a vyznačte je podtržením.

4. Doplňte, zda se jedná o nominativ (nom.), genitiv (gen.) / singuláru (sg.) nebo plurálu (pl.):

Vertebrae (___/___) thoracicae (___/___)	Vena (___/___) portae (___/___)
Crista (___/___) costae (___/___)	Venae (___/___) profundae (___/___) linguae (___/___)
Areolae (___/___) mammarum (___/___)	Spina (___/___) scapulae (___/___) sinistrae (___/___)

5. Vytvořte anatomický termín označující sliznici u následujících orgánů:

sliznice jazyka	_____
sliznice žlučníku	_____
poševní sliznice	_____
sliznice močového měchýře	_____

6. Vytvořte klinický termín označující zlomeninu:

pravé loketní kosti	_____
kostrčních obratlů	_____
hřebenu levé lopatky	_____
pravé horní čelisti	_____

7. Převeďte do singuláru:

tubae uterinae _____

venae profundae linguae _____

areolae mammarum _____

vertebrae thoracicae _____

8. Převeďte do plurálu:

valvula coronaria _____

incisura mandibulae _____

fibula et tibia _____

spina scapulae _____
